

ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR TA'LIMIDA SURDOPEDAGOG VA SURDOTARJIMONNING ROLI VA FUNKSIONAL FARQLARI

Qahramonova Iroda

*Nizomiy nomidagi O'zMPU
Pedagogika – psixologiya fakulteti
Surdotarjimon yo'nalishi talabasi
Tell: +998883153503*

Annotatsiya: Mazkur maqolada eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limida surdopedagog hamda surdotarjimonning o'rnini, vazifalari va ularning funksional farqlari ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Surdopedagogika maxsus pedagogikaning muhim tarmog'i sifatida kar va zaif eshituvchi bolalarni o'qitish, tarbiyalash hamda ijtimoiy hayotga moslashtirish masalalarini o'rganadi. Maqolada surdopedagogning asosiy vazifalari — nutqni rivojlantirish, labdan o'qishga o'rgatish, talaffuzni shakllantirish, psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash va maxsus metodikalar asosida ta'lim berish jarayonlari yoritilgan. Shuningdek, surdotarjimonning imo-ishora tilidan og'zaki nutqqa yoki aksincha tarjima qilishdagi ahamiyati, ta'lim jarayonidagi kommunikativ vositachi sifatidagi roli ochib berilgan. O'zbekistonda surdopedagogika va surdotarjimonlik sohalarining shakllanish tarixi, maxsus kadrlar tayyorlash tizimi hamda zamonaviy rivojlanish bosqichlari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Tadqiqot natijasida surdopedagog va surdotarjimon faoliyati bir-birini to'ldiruvchi, biroq vazifalari va professional yo'nalishlari jihatidan farqlanuvchi mutaxassisliklar ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Surdopedagogika, surdotarjimon, maxsus pedagogika, eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar, imo-ishora tili, daktilologiya, maxsus ta'lim, inklyuziv ta'lim, labdan o'qish, nutq rivojlantirish, defektologiya, kar bolalar, zaif eshituvchilar, kommunikativ vositachilik, pedagogik faoliyat.

Аннотация: В данной статье научно-педагогически анализируются роль сурдопедагога и сурдопереводчика в обучении детей с нарушением слуха, а также их функциональные различия. Сурдопедагогика как важная отрасль специальной педагогики изучает вопросы обучения, воспитания и социальной адаптации глухих и слабослышающих детей. В статье освещаются основные задачи сурдопедагога: развитие устной речи, обучение чтению с губ, формирование правильного произношения, психолого-педагогическая поддержка и организация специального образовательного процесса. Также раскрывается значение сурдопереводчика как коммуникативного посредника, обеспечивающего перевод с жестового языка на устную речь и наоборот. Приводятся сведения об истории формирования сурдопедагогической и сурдопереводческой деятельности в Узбекистане, системе подготовки кадров и современных этапах развития данной сферы. В результате исследования обосновано,

что деятельность сурдопедагога и сурдопереводчика взаимосвязана и взаимодополняема, однако данные профессии отличаются своими функциями и профессиональной направленностью.

Ключевые слова: сурдопедагогика, сурдопереводчик, специальная педагогика, дети с нарушением слуха, жестовый язык, дактилология, специальное образование, инклюзивное образование, чтение с губ, развитие речи, дефектология, глухие дети, слабослышащие, коммуникативное посредничество, педагогическая деятельность.

Annotation: This article scientifically and pedagogically analyzes the role of the surdopedagogue and sign language interpreter in the education of children with hearing impairments, as well as their functional differences. Surdopedagogy, as an important branch of special pedagogy, studies the issues of teaching, upbringing, and social adaptation of deaf and hard-of-hearing children. The article highlights the main responsibilities of a surdopedagogue, including speech development, teaching lip-reading skills, pronunciation formation, psychological and pedagogical support, and the organization of specialized educational processes. Furthermore, the importance of the sign language interpreter as a communicative mediator who translates spoken language into sign language and vice versa is discussed. Information is also provided about the history of the development of surdopedagogy and sign language interpretation in Uzbekistan, the system of professional training, and the modern stages of development in this field. The study concludes that the activities of surdopedagogues and sign language interpreters are interconnected and complementary, but they differ in their functions and professional orientations.

Keywords: surdopedagogy, sign language interpreter, special pedagogy, children with hearing impairments, sign language, dactylology, special education, inclusive education, lip-reading, speech development, defectology, deaf children, hard-of-hearing students, communicative mediation, pedagogical activity.

Eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalarni o‘qitish va tarbiyalash masalasi zamonaviy maxsus pedagogikaning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda surdopedagog va surdotarjimon mutaxassislarining o‘rni alohida ahamiyat kasb etadi. Ularning faoliyati bir maqsad — eshitishida nuqsoni bo‘lgan shaxslarning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta‘minlashga qaratilgan bo‘lsa-da, bajaradigan vazifalari va funksional yo‘nalishlari jihatidan bir-biridan farqlanadi.

Surdopedagogika lotincha “*surdus*” — “*kar*” va “*pedagogika*” tushunchalaridan kelib chiqqan bo‘lib, defektologiyaning kar va zaif eshituvchi bolalarni o‘qitish hamda tarbiyalash bilan shug‘ullanuvchi tarmog‘idir. Ushbu soha eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning psixologik rivojlanishi, nutq faoliyati, talaffuzni shakllantirish, labdan o‘qish, mehnatga o‘rgatish va ijtimoiy moslashuv masalalarini o‘rganadi. Surdopedagog maxsus metodika asosida ta‘lim jarayonini tashkil etadi va bolaning individual imkoniyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Surdopedagogning asosiy vazifalaridan biri bolalarda og‘zaki nutqni shakllantirishdir.

Buning uchun maxsus mashqlar, talaffuz apparatini rivojlantirish usullari va lab harakatlarini kuzatish orqali soʻzlarni anglash metodlari qoʻllaniladi. Eshitishida nuqsoni boʻlgan bolalar uchun daktilologiya ham muhim vosita hisoblanadi. Daktilologiya yordamida har bir harf qoʻl belgisi orqali ifodalanadi va bu bolalarning yozma hamda ogʻzaki nutqni oʻzlashtirishiga yordam beradi.

Oʻzbekistonda surdopedagogika sohasining rivojlanishi 1967-yildan boshlangan boʻlib, aynan shu yili Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika instituti qoshida defektologiya boʻlimi tashkil etilgan. Bu esa maxsus taʼlim sohasi uchun professional kadrlar tayyorlashga asos yaratgan. Keyinchalik maxsus maktab-internatlar faoliyatining yoʻlga qoʻyilishi surdopedagogik amaliyotning rivojlanishiga katta turtki berdi. 1984-yildan boshlab defektologiya boʻlimining mustaqil faoliyat yuritishi soha taraqqiyotini yangi bosqichga olib chiqdi.

Surdotarjimon esa boshqa funksiyani bajaruvchi mutaxassis hisoblanadi. U imo-ishora tilini mukammal biladi hamda ogʻzaki nutqni imo-ishora tiliga yoki aksincha tarjima qiladi. Surdotarjimonning asosiy vazifasi eshitishida nuqsoni boʻlgan shaxs bilan jamiyat oʻrtasidagi kommunikativ bogʻlanishni taʼminlashdir. Ular davlat muassasalari, bank, shifoxona, taʼlim muassasalari, seminar va konferensiyalarda tarjimon sifatida faoliyat yuritadi.

Imo-ishora tillari dunyo xalqlarida turlicha shakllangan boʻlib, har bir hududning oʻziga xos ishora tizimi mavjud. Shu sababli surdotarjimon nafaqat imo-ishora tilini, balki muloqot madaniyatini ham yaxshi bilishi lozim. Xalqaro karlar federatsiyasi tomonidan ishlab chiqilgan xalqaro imo-ishora tizimi turli mamlakat vakillarining oʻzaro muloqotini yengillashtirishga xizmat qiladi.

1995-yilgacha surdotarjimon mutaxassisligi “tarjimon-daktilolog” nomi bilan yuritilgan. Hozirgi davrda esa ushbu kasb mustaqil professional yoʻnalish sifatida shakllanib bormoqda. Oʻzbekistonda surdotarjimonlarni tayyorlash boʻyicha maxsus kurslar, qisqa muddatli treninglar va oliy taʼlim dasturlari tashkil etilgan. Bu esa eshitishida nuqsoni boʻlgan shaxslarning jamiyatdagi faolligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Surdopedagog va surdotarjimon faoliyati oʻzaro bogʻliq boʻlsa-da, ularning vazifalari turlicha. Surdopedagog bevosita taʼlim va tarbiya bilan shugʻullanadi, bolani rivojlantiradi hamda pedagogik jarayonni tashkil etadi. Surdotarjimon esa kommunikatsiyani taʼminlovchi vositachi sifatida faoliyat yuritadi. Surdopedagog pedagogik bilim va metodik tayyorgarlikka ega boʻlishi kerak boʻlsa, surdotarjimon uchun asosiy talab imo-ishora tilini mukammal egallash va tezkor tarjima qila olish hisoblanadi.

Bugungi kunda inklyuziv taʼlim tizimining rivojlanishi natijasida ushbu ikki mutaxassislikning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Eshitishida nuqsoni boʻlgan bolalarning sifatli taʼlim olishi, ijtimoiylashuvi va mustaqil hayotga tayyorlanishida surdopedagog hamda surdotarjimonning hamkorligi muhim omil hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, surdopedagog va surdotarjimon eshitishida nuqsoni boʻlgan bolalar taʼlimida muhim oʻrin tutuvchi mutaxassislardir. Ularning faoliyati bir-birini toʻldirsa-da, kasbiy vazifalari va funksional yoʻnalishlari jihatidan farqlanadi. Surdopedagog bolaning

rivojlanishi va ta'lim-tarbiyasi bilan shug'ullansa, surdotarjimon kommunikativ vositachilik vazifasini bajaradi. Zamonaviy ta'lim tizimida ushbu mutaxassislarning hamkorlikdagi faoliyati eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pedagogika / M. Ochilov. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2010.
2. Defektologiya asoslari / R. Shomahmudova. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2015.
3. Maxsus pedagogika / Z.B. Eshmurodova. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018.
4. Surdopedagogika / M.E. Mirzakarimova. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti, 2016.
5. O'zbekiston Karlar Jamiyati materiallari. – Toshkent, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi metodik qo'llanmalari. – Toshkent, 2023.